

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ РОЗДУМУ (НА ОСНОВІ ТРИЛОГІЇ
М. МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»)**

Наталія РУСНАК,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича,

n.rusnak@chnu.edu.ua

Юлія РУСНАК,

Буковинський державний медичний університет,

yuliyarusnak@bsmu.edu.ua

**VERBALIZATION OF REASONING
(BASED ON THE TRILOGY BY M. MATIOS
«HARDLY EVER OTHERWISE»)**

Natalia RUSNAK,

Chernivtsi National University

named after Yuriy Fedkovych,

ORCID ID: 0000-0002-1809-0337;

Yulia RUSNAK,

Bukovinian State Medical University,

Researcher ID: S-8544-2016,

ORCID ID: 0000-0001-9941-4411.

Rusnak Natalia, Rusnak Yulia. Verbalization of reasoning (based on the trilogy by M. Matios «Hardly ever otherwise»). Oral and written coherent speech finds its expression in three main functional-semantic types of speech – narration, description, and reasoning.

The purpose of the work is to investigate the linguistic features of the functional-semantic type of speech – reasoning – in a literary text.

Research methods. The research was carried out using the basic general scientific methods of analysis and synthesis, linguistic methods – descriptive and structural. The descriptive method generalized observations of factual material. The structural method made it possible to inventory and systematize linguistic phenomena.

Conclusions. Thus, in reflections, abstract vocabulary, conditioned by the intellectualization of speech, actively functions. Mention of God is caused by exclamations based on the word God and the stylistic figure of diathesis. Appeals to God accompany the everyday life and family rituals of the people. Diathesis forms the word God, usually in the form of the vocative, and the verbs to forgive, to defend, to help in the form of the imperative (2nd person singular or 3rd person singular). M. Matios' reflections are characterized by segmentation of the text: short, punctuated, parceled sentences, emphasized by a graphic factor. Reflection involves intellectual doubts, hesitation, uncertainty, and the search for thought. This structural element of reflection realizes negation. In M. Matios' speech style, sentence equivalents attract attention, which constitute the continuation of opposition and negation, marking the stylistic figure of alloiosis.

Key words: *types of speech, narration, description, reasoning, literary text.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Усне та писемне зв'язне мовлення знаходить своє вираження у трьох основних функціонально-семантичних типах мовлення – розповіді, описі й роздумі, з якими знайомляться у шкільному курсі української мови і які недостатньо висвітлені у науковій літературі. Типи мовлення різняться метою спілкування. Кожен тип мовлення відзначається лексичним наповненням та граматичним оформленням. Специфіку роздуму визначає свідомість автора, його художні, естетичні, етнічні, наукові, оцінно-прагматичні погляди, які впливають на свідомість, інтелект, погляди і поведінку читача. Роздум – концептуальне модельне відображення дійсності, в основі якого причинно-наслідкові відношення між явищами, ознаками об'єктивного світу, – ідеальне поле розвідки когнітології.

Матеріалом дослідження послуговували роздуми у трилогії «Майже ніколи не навпаки» М. Матіос, філософському за характером творі.

За жанровою характеристикою художній текст (трилогія) М. Матіос «Майже ніколи не навпаки» сімейна сага в новелах. Художній текст піднімає вічні теми та мотиви – братовбивство, заборонену, трагічну любов, богодуху вірність, гріх та спокуту, любов і ненависть.

Перша новела «Чотири – як рідні – брати» розкриває темну сторону душі гуцула, здатного на найстрашніший злочин – братовбивство; рід гине, переживши найтяжче лихо – війну. Друга новела «Будьте здорові, тату!» відкриває світ гірських людей із їх законами і правилами, світ, у якому правлять гонор і честь, це новела про духовний вимір святого й грішного. Третя новела «Гойданка життя» – про сакральний вимір життя, де дар провидіння героїні не в змозі допомогти найріднішим

Літературні та мовознавчі аспекти творчого доробку нашої сучасниці М. Матіос аналізували М. Богайчук, Ю. Боднарюк, А. Браеску, І. Ведмідь, В. Габор, І. Гайдеєнко, С. Жила, О. Зелінська, Л. Ісаченко, Н. Коваленко, Ж. Колоїз, О. Лілік,

Р. Мельників, Т. Мислива, І. Насмінчук, Д. Павличко, Г. Павлишин, Н. Пирога, І. Римарук, О. Романенко, С. Сипливець, Н. Сущенко, А. Фасоля, Н. Фоміна, Б. Червак, М. Якубовська, У. Кемінь.

Мета роботи – дослідити лінгвальні особливості функціонально-семантичного типу мовлення – роздуму – у художньому тексті.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять твердження про мову як спосіб відтворення дійсності, мову як системне явище, про нерозривну єдність мови і мислення, взаємозв'язок абстрактного і конкретного, суб'єктивного й об'єктивного в мові, співвідношення форми і змісту мовних одиниць. Як основні використано загальнонаукові методи аналізу та синтезу, лінгвістичні – описовий, структурний. За допомогою описового методу узагальнено спостереження над фактичним матеріалом. Структурний метод дав змогу інвентаризувати та систематизувати мовні явища.

Виклад основного матеріалу. Когнітивний характер роздуму, пов'язаний з інтелектуалізацією тексту, зумовлює використання абстрактної лексики. Так, для патріархального гуцула ключовими поняттями виступають *гонор* і *честь*, які визначають норми моралі, життєві цінності, та й розуміння істини. Ключові поняття *гонор* і *честь* для гуцулів стають маркерами етичної оцінки. Пор.: *На людях підтверджена молодим честь його дружини підтверджує не стільки гонор сьогоднішньої молодої, скільки гордість і честь її батьків.*

А ці два поняття – *гонор* і *честь* – для патріархальної й надміру забобонної гірської людини важать не менше, ніж мастки й статки.

О, так! Той, хто перший придумав цей хитрий у своїй бездоганності келишок, очевидно, був великим майстром інтриги й фантазії.

Ба, навіть, трішки езуйтом чи, може, затаєним катом.

А може, смертельно ображеним самолюбом...¹

Для Теофілі Кейван, героїні новели «Гойданка життя», розуміння жіночої честі породжує симбіоз негативних почуттів – *страх*, *подив*, *млість*. Пор.:

...Теофіла не раз і не два по тому дивилася на витоптану купку сіна в кутку стодоли, де була так легко приборкана, але не розтоптана, ні, не розтоптана, лиш зачеплена її *жіноча честь*, – і *страх*, і *подив*, і *млість* щоразу дужче й дужче розривали її груди².

Мариньку Богодуху з новели «Гойданка життя» *страх* вивищує над оточуючими, відкриває вищу істину. У художньому роздумі поняття *страх*, *холод* функціонують зі сталими означеннями: *смертельний холод*, *смертельним страх*. Пор.:

Проте страх не відпускав, хіба це більше прицвяжиковував до гойданки. По тому вона чула, як гострі й холодні зашпори заходять уноги, як безвольними робляться руки. А далі – знизу і зверху – повіяло *холодом*. Це був *смертельний холод*, укупі зі *смертельним страхом*. Ніби вона ходить опівнічним цвинтарем. І тоді самий ляк, а не оніміла рука, зірвав із плечей прабабусину – Федорину – вовняну хустку й підстелив на дощечки гойданки³.

Закономірно, що філософські роздуми фокусуються навколо антонімічних понять *життя*, *смерть*, спричинених поняттями *гріх*, *біль*, *неслава*, *каяття*, пор.:

Та дивні *видіння* не відпустили й наступного дня – і Маринька з усієї сили плеснула себе по чолі. Ну, так... певно, що так... а як вона хотіла інакше?! Вона перед Богом винна, бо сама замахувалася на *життя*, **Богом дане!** Вона бажала собі *смерті* – а Бог дав їй *життя*, чомусь не прийнявши Мариньчину потовчену душу до себе. *Гріх* вона має неспасний. Отож лякає Бог її такими страшними *видіннями*. Вчить, щоб знала, як із Богом жартувати⁴.

Може, саме через цю задавнену *образу* на зневажувану дотепер її *плоть*, Теофілі забাগлося роздивитися себе пильніше. І саме перед невідворотною *смертю*. Щоб зрозуміти, чому тіло – єдиний раз розбуджене її тіло – зазнало стільки *болю*, *неслави*, а тепер – волає до неї голосом неминучої *смерті*, але при цьому не чує в собі *каяття*?⁵.

Чи то від *зчудування*, чи від *злості*: навіть по *смерті* Кирило також не дає Олексі *спокою*.

А може, не дає *прощення*? Бо чого б то тепер бути *Кириловому духові* в Мариньчинім саду?!⁶.

Особливістю мовостилію письменниці є сегментація тексту, тобто у роздумі переважають короткі речення – зазвичай прості, неповні, парцельовані. Пор.:

Поглядала на Теофілу мовчки. Знала: чоловік – не гівняк, щоби не зм'як. І Кейвановій попустить. Лише не зразу. Бо діти не винні. І Теофіла не винна. Клясти треба війну і Цісаря⁷.

Чоловік не винен ніколи. То все жіноча воля, її ворожба й лукавство. Відьомська зваба непокритого тіла. Раптова блискавка погляду. І запах. Дразливий запах зрілого жіночого лона, що туманить чоловічу волю й твердь. А більше нічого⁸.

Увіразнює сегментовану структуру графічний чинник. Нерідко речення починаються з нового рядка, напр.:

Гаврило хоч і сам накрутився – з ніг мало не падає, а довірити таку важну справу – стерегти перше безсоння молодих – не довірив навіть кумі своїй Парасці.

¹ Matios M. *Maizhe nikoly ne navpaky: simeina saha v novelakh* [Hardly ever otherwise: family saga in short stories], Vyd. 2-e, Lviv: LA «Piramida», 2008, P. 91 [in Ukrainian].

² Ibidem, P. 157.

³ Ibidem, P. 135.

⁴ Ibidem, P. 136.

⁵ Ibidem, P. 147.

⁶ Ibidem, P. 169.

⁷ Ibidem, P. 159.

⁸ Ibidem, P. 161.

Жарти сказати!

То діло акуратне.

То не корок на винній бочці пробити...⁹

Ні, срібна Маринько. Вставайте. Мене також не візьме ваше примовляння. Бо я того не хочу. Буде, як буде. Я скинутися Дмитрика не годна. І мені байдуже, що зо мною зробить той нелюд. Більше не зробить, як зробив. А як зробить – така моя судьба. Я тому не винна. Я жива і хочу жити¹⁰.

Дмитрик тоді дихає на неї.

З кожної шпарки.

Кожним подувом вітерцю.

Кожним листиком.

Краплею дощу.

Та що з того?¹¹

Від чого вона хоче відгородитися?

Від таких самих?

Від осуду?

Каменування?

Страти?

Теофілі байдуже¹².

А чорна завжди Маринька нахилилася над Кирилом беззвучно – в білих одежах і з усміхом на устах.

Як таке могло бути на його очах?!

Олекса всього лише хотів прогнати мару.

Бо ніхто не мав на Мариньку права.

Навіть його найдобріший господар Кирило¹³.

Роздум передбачає інтелектуальні сумніви, вагання, невизначність, пошук думки. Цей структурний елемент роздуму нерідко реалізує заперечення:

Лиш нібито насувається холод. Ні, не так. А так, як би десь поруч холодом дихала смерть¹⁴.

Нерідко заперечення актуалізується, тобто оформлене як еквівалент речення. *А воно ж бо ні. Але ж бо ні! Ніц!¹⁵.*

Автори наукової праці «Синтаксис української літературної мови: Проблемні питання» І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська розглядають еквіваленти речень, або ізольовані речення, – «комунікативні одиниці, що не мають форми речення, перебувають поза межами так званих граматичних речень» – як родові поняття, до якого залучено вислови з називним відмінком – номінативні речення, з прямими відмінками – неповні чи еліптичні речення, із звертаннями, частками, вигуками¹⁶.

Особливістю мовостилю М. Матіос є еквіваленти речень, які становлять контамінацію контраюнкції (протиставлення) та заперечення. Ці логічні поняття близькі і передбачають один одного. До еквіваленту

речення *А воно ж бо ні.* входить протиставний сполучник *а*, частки народно розмовного характеру *воно ж бо* та літературна заперечна *ні*. Речення сигналізує про появу важливої інформації, яку авторка підкреслює графічно (наступні частково заперечні речення починаються з нового рядка). Актуалізує нову думку роздуму повтор ключових слів *не Дмитрика* (перший раз ключові слова і ініціальній позиції речення, другий раз – як парцельована конструкція). Напр.:

А Варварчук помстою Дмитрикові спас тоді Грицька. Спас, ніби спасає потопельника... ніби до життя вертає чоловіка, витягнутого із зашморгу. Інакше Грицько був би здурів на голову.

О, так. Іван, певно, думав, що Кейван помагає йому виймати душу з Дмитрика. А воно ж бо ні.

Не Дмитрика між дошками гамселили дужі Грицькові ноги. Не Дмитрика. Черкеса умертвляє Кейван, гонасуючи підошвами по хлопцевих нирках. Умертвляє черкеса і двох його вилупків з Теофіліної утроби. Лють свою лють і нутрянний вогонь свій непогашений топтає. Мсту свою чорну. Ненависть загнудану убивав тоді Кейван у Варварчуковій хаті¹⁷.

У наступному роздумі контамінація контраюнкції та заперечення *Але ж бо ні!* актуалізована як окличний еквівалент речення, підкреслена графічно. Контамінація протиставлення та заперечення (ці логічні поняття мають спільну когнітивну основу) сигналізує про появу стилістичної фігури *аллоїози* (грец. *зміна*) – різновиду антитези, яка полягає в розгорнутому зіставленні двох характеристик явища, предмета і підкресленні відмінного, що попередньо трактувалося як подібне. Аллоїоза реалізується в межах складного синтаксичного цілого або тексту, пор.:

Павло, Оксентій і Дмитрик родилися – як робилися: звично. Шлюбній жінці що треба? Добре спати з чоловіком і дітей родити треба. А що це?

Але ж бо ні!

Щось найшло на Василю, як мав зачатися в ній Андрійчик. Бігала, мов непочата дівка, за Кирилом. Уже після двох дітей мала затуманену голову, ёк одного разу в молодості мала від маковиння, коли кількадевший зубний біль загасила молочком макових початків¹⁸.

Грамматичний діалектизм *Ніц!*, у формі окличного еквіваленту речення, надаючи роздуму місцевого колориту, є відповіддю на попереднє питання. Пор.:

Покотилося Грицькове життя гостинцем страху від тої люті. А тепер запечаталося зовсім. Ще якийсь

⁹ Ibidem, P. 88.

¹⁰ Ibidem, P. 108.

¹¹ Ibidem, P. 121.

¹² Ibidem, P. 146.

¹³ Ibidem, P. 169.

¹⁴ Ibidem, P. 30.

¹⁵ Ibidem, P. 32.

¹⁶ Slynko I. I. *Syntaksys ukrainskoi literaturnoi movy: Problemni pytannia* [Syntax of the Ukrainian literary language: Problematic issues], K.: Vyshcha shk., 1994, P. 262 [in Ukrainian].

¹⁷ Matios M. *Maizhe nikoly ne navpaky: simeina saha v novelakh...*, op. cit., P. 162.

¹⁸ Ibidem, P. 43.

місяць-другий – і подякує цьому світові Кейван. Нібито добрий, а насправді лютіший від звіра стражденний чоловік, що запечатав собі уста брехнею аж до сьогодні. Поки не вивів правду старшій Чев'юковій невістці Одокійці. А що дала та правда? **Ніц!** Бо поки Грицько жив думкою про свою тайну, він мав надію, що визволення від неї принесе і йому полегшення. І скине камінь із душі. А тайна про Дмитрика виявилася порожнім звуком. Нікчемною виявилася Кейванова тайна, яка не була тайною для Одокій Чев'юкової¹⁹.

Детермінізм як один із логічних структурних елементів роздуму (пошук причини явища) спричиняє у тексті ключове слово чомусь. Актуалізують часткове заперечення повтори парцельованих речень, окличного та розповідного характеру, пор.:

Хіба би він був її не послухав? Він швидше би не послухав Кирила і його синів, аніж пішов би всупереч Мариньчиної волі, бо сам знає, що то є голос ізвідтам. Мариньчині голоси – це що Олексівий нюх. Чомусь же ж нюх привів його сьогодні в цей сад і на цю гойданку.

Чомусь?!

О, ні. Не чомусь!

Не чомусь: Олексу в сад до Мариньки знову привів нюх на Кирила²⁰.

Заперечення одинарне або редульоване ні, ні-ні у роздумах функціонує як еквівалент простого речення у складному:

Ні, бо Павло став руба, як ніколи до цього. Мало не до бійки дійшло, коли Чев'юки всі в один голос сварилися, хто має дотримувати Дмитрика²¹.

Вуйні Парасці, може, й нема за чим плакати. А Петруні легше було би захлинутися слізьми, ніж думати про того старого Івана, що договорився з її татом зав'язати її голову. І о, сьогодні вже грають музику до шлюбу.

Ні, вона на тата серця лихого не має. Бо хто би відказав такому багачеві?! Але, святий Боже, який старий її молодий! Та ж бук у їхній толоці молодий, як її Іван. Після сватання тато в коморі тихо сказав Петруні називати чоловіка на «ви»²².

Цю хустку, що лишилася Мариньці від матеріної бабці Федори, вона би не проміняла на жодне інше віно. Бо Федорина хустка жива. Маринька отак бере її в руки – і за маленьку хвилю чує, як хустка починає з нею говорити. **Ні-ні,** вона говорить не словами: хустка передає свій жар через Мариньчині долоні. Через долоні перетікають чийсь віщі слова з хустки, щоб робити потім у Мариньчиній невинній голові колотнечу²³.

А далі вона таки скрикнула – аж затремтіла гойданка. Потворний страх знову розітнув Мариньчине тіло навпіл: живі люди, люди, яких вона знала, люди, які ще вчора віталися з нею, зараз ставали мертвими...

ні-ні, вони ще ходили ондечки за її брамою, ще вона з гойданки переговорювалася з ними, а вже перед очима бачила їхню наглу смерть чи близьку напасть²⁴.

Заперечення можна розглядати як текстотвірний чинник. Так у одному з роздумів заперечення трапляється двічі. Перший раз в обірваному реченні у формі контамінації контраюнкції та заперечення... але ні, другий раз – редульоване заперечення – два окличні еквіваленти речення **Ні! Не так!**, які сигналізують про появу нової важливої інформації. Пор.:

Маринька дивиться на чорне – гаряче й бридке – кипіння в балії, і її до шпіку кісток пробирає страх. Навіть крізь заплющені очі вона уявляє дим із свого тіла у чорному вариві пекла – і її хочеться крикнути на весь світ, що вона не винна. Ні за Кирила, ні за теперішню свою видючість не винна.

Наколи б знала, що так воно буде... **але ні!** Все одно би робила, як зробила.

Ні! Не так! Любувала би була Кирила більше. Щоб налюбилася на все життя. Чи дитинку була би вчинила від нього. Байка, що показували би на неї пальцями та зведеницею називали²⁵.

Повтор заперечення може мати форму не може того бути! Не може!, де заперечується модальне дієслово могли у простому односкладному безособовому реченні та в парцельованому реченні. Напр.:

Олексу тоді вкопнуло в саме серце і в голову вдарило обухом: **не може того бути! Не може!** В Кирила громада дітей і внуків. Кирило в бік чужої жінки, окрім своєї Василини, ніколи голови не розвертає. А тут богодуха стара діва стелеться перед ним, як кошена трава під косою?!²⁶.

Негативну відповідь на попередні твердження імпліцитно виражає кліше розмовного характеру *Та де там, воля твоя Господня?!*, підкреслене пунктуаційно (знаком питаннч та оклику), пор.:

*І як тим душам з того світу на таке дивитися?!
То ж удруге можна вмерти від цього!*

Вже й священик брався братів мирити.

Та де там, воля твоя Господня?!?²⁷.

Урізноманітнює виклад раціональної інформації *деєзис* – (від грец. *просьба, моління, заклик до свідків*) – заклик передовсім вищих сил у свідки або висловлення побажання, яке можливо виконати в ім'я вищих сил. Зазвичай ця стилістична фігура використовується у персональному мовленні, оскільки гуцули побожні люди, у всіх життєвих ситуаціях покладаються на Бога. Заклики до Бога супроводжують повсякденний побут та родинну обрядовість народу. Дієзис формує слово *Бог*, зазвичай у формі вокативу,

¹⁹ Ibidem, P. 163.

²⁰ Ibidem, P. 165.

²¹ Ibidem, P. 41.

²² Ibidem, P. 97.

²³ Ibidem, P. 130.

²⁴ Ibidem, P. 136.

²⁵ Ibidem, P. 137.

²⁶ Ibidem, P. 168.

²⁷ Ibidem, P. 69.

та дієслова *простити*, *боронити* *помагати* у формі імперативу (2 ос. одн. або 3 ос. одн.), напр.:

– *Не мий мене так файно, як до шлюбу. Сповідатися я не буду, прости, Боже, мою грішну душу. Я навіть панотцеві правду не смію сказати. / То, може, стільки того добра й зазнала жінка, що з Дмитриком... прости, Боже, таку дурну Доцину грішну гадку. Та це де? На цвинтарі... / Але Боже борони тебе сказати татові чи Павлові, що я тобі приповівся. Я би тебе прокляв з того світа, якби ти таке зробила. Петруня не винна. / – А ми перший раз ідемо на своє поле на Луги. / – Най Бог нам помагає, – перехрестилася жінка, а тоді несподівано для себе самої погладила чоловіка по голові. / – Ніколи не думав, жінко, що так скоро таке ся стане... Тепер мусимо сушити голову, як тій усій господарці раду дати. П'ять фальчів поля – це п'ять фальчів. / – Бог допоможе, – це раз погладила Павлову голову Доця й притиснулася до нього запаленими грудьми. / Але най мені Бог заплатить за все моє зло на цьому світі. Бо люди вже не встигнуть заплатити... / – То була не мама. Мама тоді вже була ближче до Бога, як до людей. То була моя жінка, перебрана в мою маму. Вона так само вміла чинитися сліпою... А я її примусив, бо мав за що. Най спочивають тут з Богом обидві...²⁸.*

Дієзис *Боже прости* використано і в авторському мовленні, у такий спосіб скорочується дистанція між автором та персонажами, пор.:

А Петруні, Боже прости, однаково, чи живий її Іван чи мертвий, чи птиці очі йому виклювали, чи десь догниває на полі та воронів годус.

Бац!

Що має бути – буде.

Живий буде – вона його зустріне.

Неживий – пом'яне.

Але очі її не заплачуть за ним ніколи. Це вона знає напевне. Лиш не сміє нікому показати²⁹.

Теонім *Бог* функціонує у розповідних реченнях, напр.:

Та що казати? Поки судять люди – правди немає.

Бог розсудить усіх по совісті й правді.

І Єлену розсудить з її правдою і її розпнутством.

І Оксентія з Андрієм.

Не розсудить лише Дмитрика. *Та навіть, коли б розсудив, Дмитрикові легше від того не стане. Пішов у глину через молоду свою кров.*

А Петруня що? Газдує старіючи. І старіє газдуючи.

А для кого?

Бог дітей не дав.

Добра, крім маєтку, також.

Іван б'є Петруню чи не щотижня – аж душі її слухає³⁰.

Тепла зима ніколи не є на добре.

– **Яку Бог дасть, така й буде,** – байдуже відповів колієві Гаврило Дячук, підносячи дерев'яні корита-ночви для свіжини й розкладаючи їх по два боки від різника³¹.

Одиночний вокатив *Боже*, редуплікований *Боже-Боже*, *Божечку-Боже*, словосполучення *слава Богу*, *Божечку справедливий*, *святий Боже*, речення *Бог їх знає* інтер'єктивуються, відтворюючи гаму почуттів – жаль, сум, розпач, співчуття, пор.:

...Боже, і як вона те пережила й не страпилася?

Не поплила за водою?!

На смереці не повісилася?!

Між людьми ходить?

«Як гараздують?» їм каже?

На «добридень» відповідає.

...Та людям до серця її байдуже.

Чи говорили про неї, чи промовчали – Бог їх знає.

Вона не допитувала.

А вони, як уже по правді, їй услід не плювали.

Ото плач собі дівко, хоч захлинився, – жалю не чекай ні від кого. Не пожаліє тебе вже ніхто й ніколи³².

– **Боже**, що ми нарobili... – Дмитрик, підігнувши голі ноги під поли своєї довгої білої сорочки, обома руками тримається за голову. / – **Ой, Боже-Боже...** *знали би це її мама... знали би це її тато... били би, певно, буковими палицями. І не змилосердилися³³.*

До чого вона дожила, Божечку-Боже...

Чужий би побачив – сказав би: стратила розум.

Та вона би про себе подумала так само, якби побачила таке збоку і якби не знала правду.

Але що їй до того, хто і що подумав би? Вже хто що мав подумати – зробив те давно і може, забув.

А їй однаково. Вона тулить запашну свою дитинку до грудей, та обнюхує запашне її личко, натерте м'ятою та рум'янком.

Байка, що дитинка її з ганчір'я. А дитяча голова – з торішнього жовтого ранета.

А де вона візьме теплу, живу дитинку? Позичить у сусідів? Чи купить на базарі? Чи ягнятко вгорне замість дитинки?³⁴

Слава Богові, вона здорова – як цвях. *Значить, дочекається, що їй Бог пошле. Та й робота відвертає від думання про Івана. Ондечки скільки худоби рикає в стайні та на оборі. Скільки живого добра бігає перед очима. Встигай лише доглядати. / А що воно дало?! **Божечку справедливий...** В яку прірву втягнула його чорна помста, **Боже!** *Покотилося Грицькове життя гостинцем страху від тої люті. А тепер запечаталося зовсім. Ще якийсь місяць-другий – і подякує цьому світові Кейван. Нїбито добрий, а насправді лютіший від звіра стражденний чоловік, що запечатав собі уста брехнею аж до сьогодні³⁵.**

Чомусь же ж нюх привів його сьогодні в цей сад і на цю гойданку.

²⁸ Ibidem, P. 22, 68, 29, 52, 53, 73, 73.

²⁹ Ibidem, P. 99-100.

³⁰ Ibidem, P. 67-68.

³¹ Ibidem, P. 79.

³² Ibidem, P. 96.

³³ Ibidem, P. 102, 98.

³⁴ Ibidem, P. 98.

³⁵ Ibidem, P. 100, 162.

Чомусь?!

О, ні. Не чомусь!

Не чомусь: Олексу в сад до Мариньки знову привіт
нюх на Кирила.

Святий Боже! Згорілі Кирилові кості перейшли
в землю у порох, дали поріддя цвинтарній траві
й деревам, а Олекса зараз чує Кириловий запах
у Мариньчиному саду. Отут, під гойданкою³⁶.

Отже, у роздумах активно функціонує абстрактна
лексика, зумовлена інтелектуалізацією мовлення.
Згадування Бога спричинюють вигуки з опорою на
слові Бог та стилістичну фігуру дієзис. Заклики до
Бога супроводжують повсякденний побут та родинну
обрядовість народу. Дієзис формує слово Бог, зазвичай
у формі вокативу, та дієслова *простити*, *боронити*
помагати у формі імперативу (2 ос. одн. або 3 ос. одн.).
Для роздумів М. Матіос властива сегментація тексту:
короткі, обрвані, парцельовані речення, підкреслені
графічним чинником. Роздум передбачає інтелектуальні
сумніви, вагання, невизначність, пошук думки. Цей
структурний елемент роздуму реалізує заперечення.
У мовостилі М. Матіос привертають увагу еквіваленти
речення, що становлять контамінацію протиставлення та
заперечення, маркуючи стилістичну фігуру аллоїзу.

Руснак Наталія – доктор філологічних наук,
професор кафедри сучасної української мови Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича. Коло
наукових інтересів: когнітивна лінгвістика, діалектологія,
етнолінгвістика, прагматична текстологія. Автор понад
159 наукових праць, у тому числі 5 монографій.

Rusnak Natalia – Doctor of Philological Sciences,
Professor of the Department of Modern Ukrainian Literature
Language at the Chernivtsi National University named after Uriy
Fedcovich. Research interests: cognitive linguistics, dialectology,
ethnolinguistics, pragmatic textology. Author of more than 159
scientific works, including 5 monographs.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук та українознавства
Буковинського державного медичного університету. Після
захисту кандидатської дисертації «Лексика родинних
обрядів у буковинському діалекті» за спеціальністю
10.02.01. – українська мова продовжує дослідження у галузі
діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови
як іноземної. Автор понад 90 наукових праць, співавтор 4
монографій, національного посібника з української мови як
іноземної і навчально-методичного підручника з грифом
МОЗ України.

Rusnak Yulia – PhD of Philology, Associate Professor of
the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies
of Bukovinian State Medical University. After defending her
dissertation «The vocabulary of family rituals in Bucovina
dialect» in the specialty 10.02.01. – Ukrainian language keeps
on researching in the field of dialectology, ethnolinguistics,
teaching Ukrainian as a foreign language. Author of more than
90 scientific works, co-author of 4 monographs, national textbook
of Ukrainian as a foreign language and textbook approved by
Ministry of Health of Ukraine.

Received: 4.11.2025

Advance Access Published: December, 2025

© N. Rusnak, Yu. Rusnak, 2025

³⁶ Ibidem, P. 165.